

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาเด็กปฐมวัย: รากฐานสู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

Parental Engagement in Early Childhood Development: A Foundation

for Sustainable Social Development

กาญจนา เถาว์ชาลี^{1*} พงษ์พันธ์ พึ่งตน² และ ธนภฤต เต็งประวัต¹

Kanjana Thaochalee^{1*}, Pongpun Puington² and Thanakrit Tengprawat³

¹สาขาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จ.สุรินทร์ 32000

Department of Social Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University, Surin 32000, Thailand

²สาขาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จ.สุรินทร์ 32000

Department of Social Studies, Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University, Surin 32000, Thailand

*Corresponding author: kanjana.t@sru.ac.th

(Received: December 4, 2025; Revised: February 12, 2026; Accepted: March 25, 2026)

Abstract: This study is a documentary review aiming to analyze factors affecting the level of parental engagement in early childhood development, to synthesize appropriate strategies for promoting parental engagement in the Thai context, and to propose policy and practical implications for sustainable early childhood development. Data were obtained from academic articles, research reports, and national and international databases on children and families published between 2015 and 2024. The findings indicate that while overall parental engagement in early childhood development is at a relatively high level, significant disparities exist according to maternal education, household socioeconomic status, and access to home learning resources. The home learning environment plays a crucial mediating role in linking socioeconomic conditions with child developmental outcomes. Moreover, participatory models that involve parents in all stages of the intervention process -planning, implementation, and evaluation—demonstrate the highest effectiveness. The results highlight that strengthening parental capacity and providing systematic policy support are essential mechanisms for enhancing the quality of early childhood development and achieving sustainable social development.

Keywords: Parental engagement, early childhood development, home learning environment, sustainable social development

บทคัดย่อ: การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงทบทวนเอกสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาเด็กปฐมวัย สังเคราะห์แนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย รวมทั้งเสนอแนวทางเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติในการพัฒนาเด็กปฐมวัยบนฐานการมีส่วนร่วมของครอบครัวเพื่อความยั่งยืนของสังคม ข้อมูลได้จากการทบทวนเอกสารทางวิชาการ รายงานวิจัย และฐานข้อมูลด้านเด็กและครอบครัวทั้งในและต่างประเทศในช่วงปี พ.ศ. 2558-2567 ผลการศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง แต่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญตามระดับการศึกษาของมารดา ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และการเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ในบ้าน โดยสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่บ้านทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมกับพัฒนาการของเด็ก

นอกจากนี้ รูปแบบการมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาถือเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการเสริมสร้างศักยภาพผู้ปกครองและการสนับสนุนเชิงนโยบายอย่างเป็นระบบเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัยและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เด็กปฐมวัย สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่บ้าน การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

คำนำ

แม้ประเทศไทยจะมีนโยบายด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงพบความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ และความแตกต่างของบทบาทผู้ปกครองตามสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้คุณภาพการพัฒนาเด็กแตกต่างกัน จึงเกิดความจำเป็นในการสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย การพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และความมั่นคงของสังคมในระยะยาวเด็กในช่วงอายุ 0-5 ปี เป็นช่วงวัยที่สมองมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและสามารถพัฒนาได้สูงสุด หากได้รับการส่งเสริมอย่างเหมาะสม การลงทุนในช่วงปฐมวัยจึงให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่าการลงทุนในช่วงวัยอื่น (Heckman, 2011; Heckman and Masterov, 2007) องค์การยูนิเซฟและองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ต่างยืนยันว่า การพัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีคุณภาพช่วยลดความเหลื่อมล้ำ เพิ่มโอกาสทางการศึกษา และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชากรในระยะยาว (UNICEF Thailand, 2022; Organization for Economic Co-operation and Development, 2025) ในบริบทของประเทศไทย แม้จะมีนโยบายด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างต่อเนื่องแต่ยังพบความแตกต่างด้านโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรและคุณภาพการเลี้ยงดู โดยเฉพาะในครัวเรือนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ

บทบาทของผู้ปกครองและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่บ้าน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

(parental engagement) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อพัฒนาการของเด็กทั้งด้านสติปัญญา ภาษา อารมณ์ และสังคม โดยเฉพาะการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่บ้าน (home learning environment: HLE) เช่น การอ่านหนังสือ การเล่นนิทาน การเล่นร่วมกัน และการสื่อสารเชิงบวกกับเด็ก (Epstein, 1995; Vanbecelaere *et al.*, 2021) งานวิจัยระบุว่าเด็กที่เติบโตในครอบครัวที่ผู้ปกครองมีบทบาทเชิงรุกในการส่งเสริมการเรียนรู้ จะมีพัฒนาการด้านสติปัญญาและทักษะทางสังคมสูงกว่าเด็กที่ขาดการสนับสนุนจากครอบครัว (Sun and Wang, 2022; Organization for Economic Co-operation and Development, 2025) สอดคล้องกับงานวิจัยที่กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองยังแตกต่างกันตามระดับการศึกษาของมารดา ความมั่งคั่งของครัวเรือน และพื้นที่อยู่อาศัยโดยครอบครัวที่มีทรัพยากรด้านการเรียนรู้ เช่น หนังสือเด็ก มีโอกาสสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับบุตรหลานได้มากกว่า (Topothai *et al.*, 2025)

กรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายคือกรอบความร่วมมือครอบครัว-โรงเรียน-ชุมชนของ Epstein ซึ่งจำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดู การสื่อสาร การเป็นอาสาสมัคร การเรียนรู้ที่บ้าน การตัดสินใจ และการร่วมมือกับชุมชน (Epstein, 1995; Vance, 2024) ในประเทศไทย งานวิจัยของ Ponmark *et al.* (2019) พบว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่เน้นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน สามารถยกระดับพฤติกรรมการส่งเสริมพัฒนาการของผู้ปกครองและพัฒนาการเด็กได้อย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ Changphoo *et al.*

(2020) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ จะช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยโดยรวม อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก แต่ยังมีข้อจำกัดด้านเวลา ความรู้ และทรัพยากร โดยเฉพาะในครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมีความจำเป็นในการสังเคราะห์องค์ความรู้ วิเคราะห์บทบาทของผู้ปกครอง และเสนอแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาเด็กปฐมวัยเพื่อเป็นรากฐานสู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาเด็กปฐมวัย สังเคราะห์แนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย รวมทั้งเสนอแนวทางเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติในการพัฒนาเด็กปฐมวัย บนฐานการมีส่วนร่วมของครอบครัวเพื่อความยั่งยืนของสังคม

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงทบทวนเอกสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาเด็กปฐมวัย สังเคราะห์แนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย รวมทั้งเสนอแนวทางเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติในการพัฒนาเด็กปฐมวัยบนฐานการมีส่วนร่วมของครอบครัวเพื่อความยั่งยืนของสังคม โดยใช้กรอบแนวคิดด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย การลงทุนในทุนมนุษย์และการมีส่วนร่วมของครอบครัวเป็นฐานในการวิเคราะห์ (Epstein, 1995; UNICEF Thailand, 2022)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรของการศึกษาครั้งนี้ในเชิงการทบทวนเอกสาร ครอบคลุมงานวิจัย รายงานทางวิชาการ และฐานข้อมูลทางสถิติที่เกี่ยวข้องกับ

การศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาเด็กปฐมวัย ซึ่งตีพิมพ์และเผยแพร่ในช่วงปี พ.ศ. 2558-2567 ทั้งในระดับนานาชาติและในบริบทประเทศไทย โดยมีขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมประเด็น (1) การพัฒนาเด็กปฐมวัย (2) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครอบครัว (3) สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่บ้าน (Home Learning Environment) และ (4) ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย (Organization for Economic Co-operation and Development, 2025; Topothai et al., 2025)

กลุ่มตัวอย่างของการศึกษานี้ คือ การคัดเลือกเอกสารอ้างอิงใช้แนวทางการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบตามหลัก PRISMA framework โดยพิจารณาความเกี่ยวข้องของเนื้อหาคุณภาพทางวิชาการ และความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล งานที่นำมาสังเคราะห์ต้องผ่านการตีพิมพ์หรือรับรองโดยหน่วยงานวิชาการ และมีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถนำมาเปรียบเทียบได้

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการศึกษานี้เป็นเครื่องมือเชิงเอกสาร ประกอบด้วย (1) แบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสาร ซึ่งพัฒนาขึ้นเพื่อใช้จัดบันทึกสาระสำคัญของเอกสารแต่ละฉบับในประเด็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การศึกษา กรอบแนวคิด วิธีวิจัย กลุ่มตัวอย่าง ผลการศึกษา และข้อเสนอเชิงนโยบาย (2) ตารางสรุปผลการทบทวนวรรณกรรม สำหรับจัดระบบข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบแนวคิด ผลการศึกษาและข้อค้นพบของงานวิจัยแต่ละฉบับ และ (3) กรอบการสังเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยอ้างอิงแนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองของ Epstein (1995) และแนวคิดเศรษฐศาสตร์การลงทุนในวัยเด็กของ UNICEF Thailand (2022) เป็นโครงสร้างในการจัดหมวดหมู่ข้อมูล

การสืบค้นเอกสารใช้คำค้นทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อให้ครอบคลุมมิติการพัฒนาเด็กปฐมวัยและการมีส่วนร่วมของครอบครัว ได้แก่

“การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง”, “เด็กปฐมวัย”, “สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่บ้าน”, “parental engagement”, “early childhood development”, และ “home learning environment” โดยใช้ในการเชื่อมคำค้นแบบ AND/OR เพื่อเพิ่มความแม่นยำและความครอบคลุมของเอกสารที่เกี่ยวข้องของการทบทวนวรรณกรรมดำเนินการอย่างเป็นระบบเริ่มจากการสืบค้นเอกสารจากฐานข้อมูลวิชาการ การคัดกรองชื่อเรื่องและบทคัดย่อ การประเมินความเกี่ยวข้องเชิงเนื้อหา และการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล ก่อนเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ร่วมกัน ข้อมูลจากเอกสารที่ผ่านการคัดเลือกถูกวิเคราะห์โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งเน้นการจำแนกสาระสำคัญออกเป็นหมวดหมู่ตามกรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและแนวคิดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่บ้าน ผลการวิเคราะห์ถูกสังเคราะห์ในรูปแบบเชิงเปรียบเทียบเพื่อค้นหาแนวโน้มร่วม ความแตกต่าง และข้อเสนอเชิงนโยบายที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเด็กปฐมวัยในบริบทประเทศไทยได้อย่างเหมาะสม เอกสารที่ผ่านการคัดเลือกถูกจัดหมวดหมู่ตามประเด็นหลัก ได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่บ้าน เพื่อให้การวิเคราะห์เป็นระบบและสามารถเชื่อมโยงเชิงทฤษฎีได้อย่างชัดเจน แหล่งข้อมูลที่ใช้เป็นแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ฐานข้อมูลวารสารวิชาการระดับนานาชาติ เช่น Scopus, Web of Science, Google Scholar และฐานข้อมูลวิชาการภาษาไทย เช่น ThaiJO รวมทั้งรายงานจากหน่วยงานด้านเด็กและสังคม อาทิ UNICEF Thailand, Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) ข้อมูลเอกสารทั้งหมดถูกนำมาวิเคราะห์ภายใต้กรอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลและความสอดคล้องเชิงเนื้อหาที่วัตถุประสงค์ของบทความวิชาการ

ผลการศึกษา

งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ประกอบด้วยงานเชิงปริมาณ งานเชิงคุณภาพ และงานวิจัยแบบผสม โดยส่วนใหญ่เป็นงานที่มีการออกแบบการวิจัยชัดเจน ใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดเหมาะสม และมีการรายงานผลเชิงประจักษ์ที่สามารถเปรียบเทียบข้ามบริบทได้ ผลการศึกษานำเสนอใน 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) ระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง (2) อิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม (3) บทบาทของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่บ้าน และ (4) รูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพสูง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาเด็กปฐมวัยในบริบทประเทศไทยโดยภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง จากข้อค้นพบเกี่ยวกับผลของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง สังเกตจากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ปรากฏในงานวิจัยที่คัดเลือกโดยพิจารณาจากหลายมิติ ได้แก่ พัฒนาการด้านสติปัญญา ภาษา อารมณ์-สังคม พฤติกรรมการเรียนรู้ และคุณภาพของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ภายในบ้าน (home learning environment) ซึ่งเป็นตัวแปรที่รายงานซ้ำอย่างสม่ำเสมอในงานวิจัยที่นำมาวิเคราะห์ โดยเฉพาะมิติการดูแลอบรมเลี้ยงดูและการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่บ้าน อย่างไรก็ตาม ยังคงปรากฏความเหลื่อมล้ำอย่างมีนัยสำคัญตามระดับการศึกษาของมารดา สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และพื้นที่อยู่อาศัย โดยครอบครัวที่มีทรัพยากรด้านการเรียนรู้ เช่น หนังสือเด็ก สื่อการเล่น และเวลาของผู้ปกครอง มีแนวโน้มสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับเด็กได้สูงกว่าครอบครัวที่ขาดแคลนทรัพยากร ส่งผลโดยตรงต่อพัฒนาการด้านภาษา สติปัญญา และทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

เชิงโครงสร้างชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม (socioeconomic status: SES) เป็นตัวกำหนดคุณภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองอย่างชัดเจน โดยครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มรายได้และความมั่งคั่งสูง รวมถึงผู้ปกครองที่มีการศึกษาสูง

มีระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมสร้างการเรียนรู้ที่บ้านสูงกว่า ทั้งในด้านการอ่านหนังสือ การเล่นเกม การเล่นเชิงสร้างสรรค์ และการสื่อสารเชิงบวกกับบุตรหลาน ในขณะที่ครอบครัวในพื้นที่ชนบทหรือกลุ่มเศรษฐกิจต่ำยังเผชิญข้อจำกัดด้านทรัพยากร เวลา และโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ ส่งผลให้ระดับการมีส่วนร่วมลดลง

นอกจากนี้ ผลการสังเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในประเทศไทยพบว่า รูปแบบที่มีประสิทธิภาพสูง คือ รูปแบบที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การดำเนินกิจกรรม และการติดตามประเมินผล โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้กรอบการมีส่วนร่วม 6 ด้านของ Epstein ร่วมกับกิจกรรมเชิงปฏิบัติ เช่น การอบรมผู้ปกครอง การจัดกิจกรรมร่วมพ่อแม่-ลูก และการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการเรียนรู้ ส่งผลให้พฤติกรรมการส่งเสริมพัฒนาการของผู้ปกครองและพัฒนาการเด็กโดยรวมดีขึ้น

ระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาเด็กปฐมวัยโดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง

โดยการศึกษาของมารดาเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับเด็ก มารดาที่มีระดับการศึกษาสูงมีระดับปฏิสัมพันธ์กับบุตรหลานสูงกว่าอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันความมั่งคั่งของครัวเรือนก็มีบทบาทสำคัญต่อการมีทรัพยากรการเรียนรู้ภายในครอบครัว ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าจะมีสื่อและอุปกรณ์ส่งเสริมการเรียนรู้ในบ้านมากกว่า นอกจากนี้สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่บ้าน (home learning environment: HLE) โดยเฉพาะการเข้าถึงหนังสือและสื่อการเรียนรู้ แสดงความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลลัพธ์ด้านพัฒนาการของเด็กปฐมวัยอย่างเด่นชัด และรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล เป็นรูปแบบที่ให้ผลลัพธ์เชิงพัฒนาสูงสุด ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง การเสริมสร้างความรู้แก่ผู้ปกครอง และการเพิ่มพูนทรัพยากรการเรียนรู้ภายในครอบครัว เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างยั่งยืน (Table 1)

Table 1. Summary of key findings on parental engagement in early childhood development

Research dimension	Key findings	Developmental implications
Level of parental engagement	Overall engagement is relatively high but varies by socioeconomic status (SES).	Reducing structural inequality is essential for effective child development.
Maternal education	Mothers with higher educational levels demonstrate significantly greater interaction with their children.	Enhancing parental knowledge is a critical developmental mechanism.
Household wealth	Wealthier households possess greater learning resources within the home.	Home resources function as strong drivers of child development.
Home learning Environment (HLE)	Access to books and educational media is strongly associated with higher developmental outcomes.	Investment in HLE yields high developmental returns.

Parental engagement model	Comprehensive engagement across all stages produces the most effective outcomes.	Child development must emphasize process-based participation.
---------------------------	--	---

วิจารณ์

ผลการศึกษานำเสนอใน 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) ระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง (2) อิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม (3) บทบาทของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่บ้าน และ (4) รูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพสูง ซึ่งช่วยให้การนำเสนอผลมีความเป็นระบบและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษามีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาเด็กปฐมวัยโดยภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง โดยเฉพาะมิติการดูแลอบรมเลี้ยงดูและการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่บ้าน อย่างไรก็ตามยังคงปรากฏความเหลื่อมล้ำอย่างชัดเจนตามปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ระดับการศึกษาของมารดา ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และพื้นที่อยู่อาศัย ซึ่งผลดังกล่าวสอดคล้องกับข้อค้นพบจากการสังเคราะห์วรรณกรรม “คุณภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองแตกต่างกันตามทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคมของครอบครัว” และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Topothai *et al.* (2025) ที่ชี้ว่า เด็กในครัวเรือนที่มารดามีการศึกษาสูงและมีความมั่งคั่งสูงจะได้รับปฏิสัมพันธ์เชิงบวกจากผู้ปกครองมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญ รวมทั้งสอดคล้องกับรายงานของ UNICEF Thailand (2022) ที่ระบุว่าความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรในบ้านส่งผลโดยตรงต่อพัฒนาการเด็กปฐมวัยในระดับประเทศ

เมื่อพิจารณาเชิงกลไก พบว่า “สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่บ้าน (home learning environment: HLE)” ทำหน้าที่เป็นตัวแปรสื่อกลางที่เชื่อมโยงสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวกับพัฒนาการของเด็กอย่างชัดเจน ครอบครัวที่มีหนังสือ สื่อการเรียนรู้ และเวลาคุณภาพสำหรับเด็ก “เวลาคุณภาพ” หมายถึงช่วงเวลาที่คุณภาพสำหรับเด็ก ปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับเด็กอย่างตั้งใจ เช่น การอ่าน

หนังสือ การเล่นร่วมกัน และการสื่อสารแบบสองทาง ซึ่งงานวิจัยพบว่าเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านภาษาและทักษะสังคมของเด็กอย่างต่อเนื่อง จะสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวก เช่น การอ่านนิทาน การเล่นนิทาน และการเล่นเชิงสร้างสรรค์ได้มากกว่า ส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการด้านภาษาและสติปัญญาได้ดี ซึ่งผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Vanbecelaere *et al.* (2021) และ Sun and Wang (2022) ที่ยืนยันว่า HLE เป็นตัวทำนายสำคัญของพัฒนาการด้านการรู้หนังสือและคณิตศาสตร์ในวัยต้น นอกจากนี้ผลการศึกษายังสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐศาสตร์การลงทุนในวัยเด็กของ UNICEF Thailand (2022) ที่ระบุว่าการลงทุนผ่านครอบครัวในช่วงปฐมวัยให้ผลตอบแทนทางสังคมสูงกว่าการลงทุนในช่วงวัยอื่น

ในมิติของ “รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง” พบว่า รูปแบบที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ได้แก่ การร่วมวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การดำเนินกิจกรรม และการติดตามประเมินผล เป็นรูปแบบที่ให้ผลลัพธ์ด้านพัฒนาการเด็กและพฤติกรรมการเรียนรู้เชิงบวกสูงสุด ซึ่งผลดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบแนวคิด school-family-community partnership ของ Epstein (1995) ที่ชี้ว่าการมีส่วนร่วมทั้ง 6 มิติจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ทางการศึกษาที่มั่นคงและยั่งยืน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chotibang *et al.* (2018) ที่สะท้อนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนเพื่อการพัฒนาเด็กเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ponmark *et al.* (2019) ที่พบว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในทุกกระบวนการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสามารถยกระดับพฤติกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาที่แตกต่างกัน งานวิจัยบางส่วนในต่างประเทศที่รายงานว่าผู้ปกครอง มีระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงวิชาการที่บ้านสูง อย่างสม่ำเสมอ (Organization for Economic Cooperation and Development, 2025) โดยในบริบทของประเทศไทยกลับพบว่าแม้ผู้ปกครองจะตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม แต่ยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านเวลาภาระงาน และข้อจำกัดด้านความรู้ในการจัดกิจกรรมเชิงวิชาการอย่างเป็นระบบ สาเหตุสำคัญมาจากลักษณะโครงสร้างแรงงานไทยที่ผู้ปกครองจำนวนมากต้องทำงานนอกบ้านเป็นเวลานาน และขาดระบบสนับสนุนด้านการพัฒนาทักษะพ่อแม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติในการพัฒนาศักยภาพครอบครัวอย่างยั่งยืน ข้อเสนอเชิงนโยบายที่สำคัญ ได้แก่ การจัดระบบสนับสนุนผู้ปกครองในระดับท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตรอบรมพ่อแม่ และการเพิ่มทรัพยากรการเรียนรู้ภายในครัวเรือนผ่านความร่วมมือระหว่างรัฐ ศูนย์เด็กเล็ก และชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเท่าเทียม

สรุป

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และพฤติกรรมการเรียนรู้ผ่านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในครอบครัวและปฏิสัมพันธ์เชิงบวก ระดับการมีส่วนร่วมมีความแตกต่างตามปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะระดับการศึกษาและทรัพยากรของครัวเรือน รูปแบบที่มีประสิทธิภาพคือการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาเด็ก ทั้งการวางแผน ดำเนินกิจกรรม และประเมินผลร่วมกับศูนย์เด็กเล็กและชุมชน ดังนั้น การเสริมสร้างศักยภาพผู้ปกครองควบคู่กับการสนับสนุนเชิงนโยบายจึงเป็นปัจจัยสำคัญ ทั้งนี้ การศึกษานี้บรรลุตตามวัตถุประสงค์และยืนยันว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นรากฐานของการพัฒนาเด็กปฐมวัยและสังคมอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้บริหาร ครูผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครอง และบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล ความร่วมมือ และอำนวยความสะดวกในการดำเนินการศึกษาในครั้งนี้ เป็นอย่างดียิ่ง ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้คำปรึกษา ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย และให้ข้อเสนอแนะทางวิชาการอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพของงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ขอขอบพระคุณหน่วยงานและองค์กรที่สนับสนุนข้อมูลเอกสารทางวิชาการและแหล่งข้อมูลอ้างอิงที่สำคัญ ซึ่งเป็นพื้นฐานให้การศึกษานี้บรรลุตตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกประการ

เอกสารอ้างอิง

- Changphoo, N., S. Satthakachon and M. Suthaniti. 2020. The development of a model for parental participation in early childhood education management of child development center under local administrative organization in Phra Nakhon Si Ayutthaya province. *Journal of Suvamabhumi Institute of Technology (Humanities and Social Sciences)* 6(2): 264-276. (in Thai)
- Chotibang, J., U. Jintrawet, S. Kiatwattanacharoen and J. Sarakorn. 2018. Social capital role in potential development of child Development center: A case study of Wat Prom Wihan Child Development Center, Mae Sai district, Chiang Rai province. *Journal for Community Development and Life Quality* 6(2): 325-350. (in Thai)

- Epstein, J. L. 1995. School, family, and community partnerships: Caring for the children we share. *Phi Delta Kappan* 76(9): 701-712.
- Heckman, J. J. 2011. The economics of inequality: The value of early childhood education. *American Educator* 35(1): 31-47
- Heckman, J. J., and D. V. Masterov. 2007. The productivity argument for investing in young children. *Review of Agricultural Economics* 29(3): 446-493.
- Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). 2025. Reducing inequalities by investing in early childhood education and care. OECD Publishing, Paris. 282p.
- Ponmark, J., P. Thisara, D. Weiangkham and A. Duangpana. 2019. Development of a family participation model for promoting child development: A case study of Ban Sanpamuang child care center, Mueang district, Phayao province. *Journal of the Royal Thai Army Nurses* 20(2): 241-250. (in Thai)
- Sun, Y. and M. Wang. 2022. Early home learning environment (HLE) and children's cognitive development: A review of empirical studies. *The Educational Review* 6(9): 519-523.
- Topothai, T., N. Phisanbut, C. Topothai, R. Suphanchaimat and V. Tangcharoensathien . 2025 . Determinants of parental interaction in early childhood: Insights from the 2022 Multiple Indicator Cluster Survey in Thailand. *Pediatric Health, Medicine and Therapeutics* 16: 109-119.
- UNICEF Thailand. 2022. Thailand multiple indicator cluster survey 2022: Monitoring the situation of children and women. Available: <https://www.unicef.org/early-childhood-development> (November 15, 2025).
- Vanbecelaere, S., K. Matsuyama, B. Reynvoet and F. Depaepe. 2021. The role of the home learning environment on early cognitive and non-cognitive outcomes in math and reading. *Frontiers in Education* 6: 746296, doi :10.3389/feduc.2021.746296.
- Vance, N. 2024. Joyce Epstein's school-family-community partnership model. *Research Starters - EBSCO*. (Online). Available: <https://www.ebsco.com/research-starters/education/joyce-epsteins-school-family-community-partnership-model> (November 15, 2025).
-